

Xabier Mendiguren Elizegi

Baikorrak eta ezkorrak

Argia astekariak 2.000 alea ateratzen zuela-eta (zorionak! Eta bete ditzala beste horrenbeste), mahai-inguru batera gonbidatu ninduten, hemendik hogeï urtera begira euskal kultura nolakoa izango den prospektiba ariketa bat egiteko. Gandiagaren poema argitaragabeetako bat irakurri nuen orduan, artikulu hau plazaratzerako argitaratu berria izango dena eta nire zalantza aski ongi azaltzen zuena:

Batzutan uste dut
euskarak bizirik
iraungo duela
luzaro oraindik
eta idatzi egiten dut begiak
sortalderantz lasairik.
Bestetzutan badirudit
euskara heriotzetik
hurbilegi dagoela
zauri hilgarriz beterik
eta idatzi egiten dut begiak
sortalderantz oraindik.
Inoiz ere ez dut
zapuzten euskararik,
ezergatik ere
utzita ez dago konturik.
Eta idatzi egiten dut begiak
sortalderantz ernerik.

Etorkizunari igartzeko orduan ez ezik, iragan berri den aldiari begiratzean ere baikortasunaren betaurreko gardenak edo ezkortasunaren beltzak jantzi ditzakegu. Inportanteena, baina, ez da antiojoen kolorea edo norberaren aldartea: baikortasuna lanerako pizgarri edo utzikierarako aitzakia izan litekeen bezala, ezkortasuna ere gehiago

saiatzeko akuilutzat hartuko du batek eta etsitzeko arrazoitzat besteak. Jarrera zaigu axola eta, atrebentzia barkatzen badidazue, poetarena hartuko dut nik: «eta idatzi egiten dut begiak / sortalderantz jarririk».

Zinemaren oasia

Pasa den urteari erreparatzean, euskal zinemaren gorakadaz hitz egin behar ezinbestean. Bateko *Obaba* daukagu, Bernardo Atxagaren liburuan oinarriturik Montxo Armendarizek gaztelaniaz filmatua, eta bestetik *Aupa Etxebeste!*, Asier Altuna eta Telmo Esnalek egina, ia dozena bat urtean euskaraz sortu den film luze bakarra. Armendarizi zorterik onena opa diot, eta Oscar saria irabaziko balu hobe, baina benetako azaina, madarikazio antzeko bat hautsi duena, bestea izan da: egin egin dutelako, aurrena; film txukuna burutu dutelako, hurrena; eta ikusle asko bereganatu dutelako, azkena. Hiru pauso horietako lehena bakarrik eman balute, poz txiki bat izango zen; bi emanda, poz handiagoa; eta hiru urratsak eginda, sekulako poza.

2006a ere ez da hutsik joango, aurten aritu baitira errodatzen beste bi film euskaraz: bata *Kutsidazu bidea*, *Ixabel*, Joxean Sagastizabalen liburu arrakastatsuen gainean Fernando Bernués eta Mireia Gabilondok zuzendu dutena; eta bestea *Zeru horiek*, Atxagaren izen bereko nobela laburretik abiatuak Aizpea Goenagak egina.

Kutsidazuk ezagutu du dagoeneko antzerkirako bert-sio arrakastatsua, eta telebistarako beste bat ere egin omen diote. Batzuen ustez, formatu batetik bestera aldatze hori gure sormen eskasaren eta behi zaharraren errape-tik tiraka aritu nahiaren erakusgarria litzateke; baina badi-ra kontrakoa diotenak ere, hots, kultura normal, bizi eta osasuntsuaren seinale dela horrelako merchandising ope-razioak egitea. Nolanahi dela, izan dadila film duina, ba-rreari ukorik egin gabe baina generoak eskain dezakeen arlotekeriarako tentazioa gaitutuko duena. Eta, eskatzen hasita, izan dezala arrakasta komertziala.

Aizpea Goenagaren filmak baditu berezitasun azpi-marragarriak. Bata, TVE dela produktorea; hots, Espainia-

ko telebista publikoak dirua ipini du film bat euskaraz filmatzeko, eta hori, besterik gabe, nabarmentzekoa da. Ea txinparta bakarti eta bakartua ez den, eta ea instituzio hurbilagoak ere bide beretik joaten ausartzen diren. Beste alderdi aipagarri bat, honakoa: aurretik aipatu ditugun bi filmak ez bezala, hau pelikula serioa da, drama bat, algara eta txorakeria gutxi izango dituena. Kalitate maila dexentekoa lortzen badu, komedietan bezala erantzungo ote du publikoak? Antzerkiaren esperientziak esaten digu gauza «arin» eta barregarriak nahi dituela jendeak, eta ez pentsaraziko dizuten kontu tristeak. Pelikulak egitea lortu dugunez gero, saia gaitezen orain ikusleen infantilismoa gainditzen.

Hau da pelikula pila! Honezkerok, satisfetxoan moduan eser gaitezke aretoko butakan, ezta?, euskal kulturaren alderdi ahulenetako bat konponbidean jarri dugulakoan... Ez ba, ahaztu amets horiek: kontu hauetaz ari girela lagun batek ohartarazi gintuen, aurten film laburrak egiteko Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntzetara ez dela aurkeztu euskarazko proiektu bakar bat ere. Basamortuaren erdiko oasi modura geratuko ote dira 2005-2006ko pelikula hauek?

Bloga, bloga, marinela

Horra modako hitza: bloga. Ez hitza bakarrik: sarearen barruko txoko pertsonal horiek gorakada dexentekoa izan zuten 2004an, eta 2005a egundokoa izan da. Bai munduan eta baita Euskal Herrian ere. Euskarak atzerapenik gabe harrapatu duen lehenengo iraultza komunikatibo eta teknologikoa dela esaten dute.

Modatik harago begiratuta, ordea, zer eskaintzen dute blogak? Funtsean komunikatzeko tresna dira, telefonoa, irratia edo aldizkari bat diren bezala. Horiek gero edukiz bete behar dira, eta edukiak izan litezke lerdokeriak edo perla zoragarriak. Komunikazio-bide honek badi-tu bere berezitasunak, hala ere, eta horietako batzuk aipatu nahi nituzke.

Bat: hitz idatziaren produkzioa izugarri handitu du. Sekula ez du hainbeste jendek idatzi euskaraz; ugaritasunak, noski, zabarkeria franko ekarriko du berarekin, baina baita ere non bilatua, aniztasuna, kolore eta zapore auke-
ra zabala, esperimenduak egiteko askatasuna...

Bi: harreman horizontalagoak sortzen dira, hierarkia-rik gabeak. Anjel Lertxundi bezalako idazle handi baten pa-
rekoa da sarean gaxte hasiberri bixarguri edo titittentte bat: batengana bezain erraz iritsiko zara besteagana, eta norbere idazlanen interesaren indarrez bereganatuko ditu bakoitzak bere irakurle apurrak. Ez dut esan nahi demokrazia perfek-
tua ere duenik, baina bai itxurakeriak eta estatusak eragin txikiagoa dutela mezuaren kalitateak baino.

Hiru: onerako eta txarrerako, gorabehera ekonomikoetatik ia guztiz aparte dago blogen kontua: idazleak ez du txakur txikirik kobratzen; publikatzeak ez du gasturik; irakurtzea debalde da (konexio eta argindarraren gastuak alde batera utzita). Horrek bitartekaritzak eta morrontzak saihestea dakar, gutxieneko teknologikoak (tresna nahiz prestakuntza) edonoren esku baitaude gure gizartean.

Lau (Post Data): hau idazten ari nintzela (azaroaren 23a), Anjel Lertxundik azaldu ditu bere blogean fenomeno honi ikusten dizkion abantailak, nik baino egokiago eta zabalago. Ikusi nahi duenak: www.berria.info/blogak/lertxundi

Bi elkarte

Bi kultur elkarte nabarmendu dira urte amaiera honetan, oso arrazoi desberdinengatik. Bertsozale Elkarteak da bata, Idazle Elkarteak beste. Inoiz egin den bertsolari txapelketa jendetsu eta arrakastatsuen antolatu du bata; inoiz sartu den krisi, giro txar eta kakatza handienez murgildurik dago bestea, ni bazkide naizena. Bataren goraldia eta bestearen amildegia ez dira egun bakarreko kontua, ordea, bide baten ondorio eta segida baizik.

Bertsozale Elkarteak beste inork ez bezala landu du auzolana, elkartearen eta bazkideen arteko hartu-eman

eta komunikazio etengabea, garbi planteatu ditu helburuak, ez dio beldurrik izan erabaki zailak hartzeari, baina denen artean hitz eginez hartu dira (asmatu den edo ez, beste kontu bat da). Ez dut elkarte hori ere idealizatuko, edonon bezala hor ere badira kalapitak eta saltsak; asko hazi da urte gutxian, liberatu mordoa du gaur egun, baita lan militantea egiten segitzen dutenak ere (borondatezko profesionalak deitzen omen zaie bertan, to eufemismoa!); funtsean, baina, bide onetik ikusten dugu.

Idazle jendeak bakarka egiten du lana; bertsolariek elkarren beharra dute beren dohainak bete-betean erakusteko, eta igurtzi etengabe horrek, tentsioarekin batera elkarlana ere badakar. Idazlearen kasuan bestela da, eta beharbada horri zor zaio Elkartearen martxan askoz ere inplikazio gutxiagoa eduki izana. Eta inplikazio gutxi horretatik datoz, neurri batean, oraingo istiluak.

Zer gertatzen da ba Idazle Elkartean? Idazle Elkartea ere hazi egin da. Batzuen ustez neurriz gain, hazkundera bera helburutzat harturik eta elkartearen independentzia zalantzan jarririk, eta hortik datozke gainerako gaitzak. Ni ez nago seguru, baina ez dut horretaz jardungo. Hazkundera hazkunde, gaitz hauek sumatzen ditut, laburki, eta inor izen-abizenek salatuta gabe. Hasteko, zuzendaritzaren eta bazkideen arteko komunikazio-falta handi bat: idazle jendeak ez ikustea bere burua ordezkaturik, arrotz sentitzea erabaki asko (hau dena zuzendaritzaren errutzat jo liteke, nahi bada, baina bazkidearena ere bada, batzarretara agertzen ez delako eta parte hartzeko dauden bideak erabili nahi izan ez dituelako); horrez gain, zuzendaritzaren eta langileen arteko harreman txarra (honetan ere nahi bezala ikus litezke erruak, baina nik ziurta dezaket langile fin, prestu eta atseginak ditugula Elkartean, orain artean inorekin arazorik izan ez dutenak); eta, amaitzeko, karguak norbere mesederako erabiltzea, dela kalkuluz, dela oharkabean (edozein kasutan onartezina).

Lerrook argitaratzerako jakingo dugu ze buruk jantzen duen bertsolarien txapela. Edozein dela ere, ez daukat duda handirik ondo eramaten jakingo duela. Idazle Elkartearen aginte-makila berriz...

Nora zoaz? Où vas-tu?

Nola deitu behar zaio eutanasiari, pertsona bati ez baizik herri bati ezartzen zaionean? Ikasi beharko genuke hitz hori, behin baino gehiagotan erabili beharko baitugu aurrerantzean. Bi tokitan aditu dut denbora gutxian, Iparraldeaz ari zirela. Batek esan zidan, Euskal Kultur Erakundeak euskararen heriotza goxoki etortzea beste helbururik ez duela; besteak, Euskararen Erakunde Publikoa hizkuntzaren desagerpena kudeatzeko tresna dela.

Hitz gogorak dira horiek guztiak. Barne minez esanak, ez debaldetan. Ez nuke erakunde horietan lan egiten duten euskaltzaleen borondatea auzitan jarri nahi. Nagusiak dituzte, naski, euskararik ez dakitenak eta interesatzen ez zaienak, eta haiek utziriko diru apurrekin eta zirrikituak baliatuz aritu behar dute. Dena dela, ez dakit arazoa agintari frantximantak ote diren soilik.

Orain dela denbora puska bat, Euskal Kultur Erakundeak iragarri zuen inkesta bat egin behar zuela, jendeari galdegiteko zer kultura nahi zuen. Ideia hori, berez, aberrazio bat da, kultura denaren eta izan behar duenaren kontrakoa. Berriki Kultur Erakundearen diru-laguntza oparoz egin diren antzerki-lan pare batean, haren ikusten izan ziren batzuek esaten zidaten hizkuntza elementu huts bat zela ikusgarri horietan, beste askoren artekoa eta ez baitezpadakoa. Euskara ulertzen ez zuenarentzat azpigituluak ziren horietarik batean, hitzak bi hizkuntzatan esaten ziren bestean: «Nora zoaz? Où vas-tu?».

Horiek guztiak komentatzen ari ziren nire aurrean Iparraldeko bi kazetari: «Okerrena da Kultur Erakundeak ez dakiela zer nahi duen», esan nuen nik, inkesta hura go-goan. «Ez —erantzun zidan batek—, okerrena da Kultur Erakundeak badakiela zer nahi duen». Hots, horko arduradunen filosofia da euskaraz ez dakienarentzat egin behar ditugula gauzak. Ondorioa: euskararik ez da behar ezertarako. Ondorioaren ondorioa: euskara errekarra doa, lasterka gainera.

Oker ote nago? Agian! (Hitz honek Iparraldean beti izan duen zentzuan).

Orain hasten da

Balantze gisako hauetan beti hitz egin ohi dut literaturaz eta politikaz. Gaur literaturarik ez, eta politika ere apenas. Giro berri bat sumatzen da airean, horrek aldaketarik eka-
rriko duen ez dakigu baina. Aldaketak aldaketa, euskaltza-
leontzat lehengoan jarraituko du auziak, funtsean. Marko
juridikoaren balizko aldaketak ez dizkigula babak eltzetik
aterako, alegia.

Bertsoak eta txapelketak aipatu ditut lehen, eta horre-
lako batekin amaituko dut. 2000. urteko abendua zen, Biz-
kaiko txapelketaren finala. Bernardo Mandaluniz gai-emai-
leak kartzelako gaia azaldu dio Aritz Lopategiri, hiru bertso
osatzeke: «Hainbeste kostata baina, azkenik, gaur lortu dau
Euskal Herriak bakea. Esaiguzu zelakoa dan egun hori». Ni
ez nintzen bertan: telebistaz ari nintzen ikusten, eta telebis-
taz entzun nuen Lopategiren lehen bertso hau, bederatzi
puntuko handia:

Hainbat urtetan ibili gara bera lortzeko bidean
Jende guztia lagun eginda bide egiteko idean
Hainbat urtetan gure ametsak hor izan dira aidean
Bakoitzak bere helburuekin atzera egin ezinean
Halanbe batzuk ekin dautsenez hortxe jarrera finean
Lortu dogu, azkenean
Jarriaz bide onean
Politikoak badoaz orain danak hastera lanean
Egizko gerra orain hasten da bakea heldu danean

Telebistan kazetari bat ari zen esplikar, alboan bertso-
lari gazte bat hartuta, eta bertsolari horrek (hobe haren
izena isiltzea) halaxe esan zuen bertsoaren amaiera ent-
zunda: «Ze pena, Aritzek ez dau ulertu gaia». Lopategi
gazteak utzi zion bertso kantatzeari; bertsolari gazte hark
segitzen du, eta espero dut denborarekin iritsiko zela Arit-
zen bertsoa ulertzera. Ea benetan hasten den.¶